

TVÅSPRÅKIGHET UR TVÅSPRÅKIGAS PERSPEKTIV

En sociolingvistisk fallstudie

Lina Pölkki

Kandidatavhandling

i svenska språket

Humanistiska fakulteten

Uleåborgs universitet

Augusti 2021

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	1
1.1. Syfte.....	3
1.2. Metod och material.....	3
2. SPRÅK, MODERSMÅL OCH TVÅSPRÅKIGHET.....	6
2.1. Språk – Vad är det?.....	6
2.2. Modersmål.....	6
2.3. Tvåspråkighet.....	8
3. MATERIAL OCH ANALYS	10
3.1. Informant 1	10
3.2. Informant 2	11
3.3. Informant 3	12
3.4. Informant 4	13
3.5. Informant 5	14
4. RESULTAT	16
5. SAMMANFATTANDE DISKUSSION	18
6. LITTERATURFÖRTECKNING.....	19
BILAGA.....	20

1. INLEDNING

Finland är officiellt ett tvåspråkigt land. Finlands två officiella språk är finska och svenska och det mest använda språket är finska. De finländare som talar svenska bor främst längst kusten men även i de största städerna i inlandet finns en svenskspråkig minoritet. (Justitieministeriet u.å) När det föds ett nytt barn ska man som förälder anmäla barnets namn och endast ett officiellt språk till befolkningsregistret inom tre månader efter barnets födsel (Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata u.å.). Hur upplever de tvåspråkiga människorna det? Känns det som att staten trampar ner tvåspråkigas rättigheter, när de måste välja endast ett språk som sitt officiella språk? Varför kan man inte välja att vara officiellt tvåspråkig, eller är det även nödvändigt?

Jag var född till en svenskspråkig mamma och en finskspråkig pappa. Min mamma bestämde sig att både jag och min lillebror skulle kunna både finska och svenska. Jag kunde förstå båda språken när jag var ett år gammal – min mamma berättade att hon kunde be mig att lyfta upp någon leksak på svenska och sedan om en stund kunde pappa fråga något på finska och jag förstod båda två utmärkt bra.

Under åren hade jag lite svårt att acceptera min tvåspråkighet på grund av olika saker. Jag, mamma och min lillebror kunde bli till exempel stirrade på när vi var ute på affären och talade svenska med varandra. Jag tyckte att stirrandet kändes lite pinsamt. Jag får fortfarande höra nu och då, hur människor hatar svenska språket och jag har själv blivit ifrågasatt över mitt val att studera svenska språket.

Att studera människornas attityder mot svenska språket är ett helt annat ämne, och i denna avhandling vill jag hellre koncentrera mig på de som identifierar sig som tvåspråkiga med språkkombinationen finska och svenska. Jag ser mig själv som en tvåspråkig finländare och det är jag mycket stolt över. Jag tycker att när man har två eller flera starka språk är det en styrka i livet: varje språk innehåller en stor bit av kulturen med olika uttryck och talesätt som är helt unika.

Det finns några studier av tvåspråkighet med varierande syften. Marjo Ohtamaa från Uleåborgs universitet gjorde sin biämneshandling i 2020 av tvåspråkiga föräldrarnas synpunkt med hjälp av enkät. Hon fick reda på att största delen av hennes informanter

upplevde inga större svårigheter vid valet av hemspråk och 82% av deras barn hade blivit tvåspråkiga (Ohtamaa 2020).

En annan fallstudie om språklig identitet gjordes av Hanna-Mari Karjalainen 2014 och hennes pro gradu handlar om språklig identitet, finska som andraspråk och dess användning. Syftet i hennes pro gradu är att beskriva svenskspråkiga ungdomars språkliga identitet och deras inläring och användning av finska i tre olika språkmiljöer. Hon samlade in data med hjälp av ett frågeformulär som sju informanter fyllde i och hon valde informanterna till sin undersökning genom att använda ändamålsenligt urval. Det betyder att informanterna väljs med att de följer vissa kriterier för att vara lämpliga att delta i undersökningen. Hon hade tre forskningsfrågor som var 1) Vad berättar materialet om målgruppens språkliga identifikation?, 2) Vad berättar materialet om målgruppens språkliga beteende?, och 3) Vad berättar materialet om målgruppens inläring och attityd mot finska språket? Enligt resultaten de flesta informanterna använder bra kompetens i två språk som kriterium för att en individ kan kalla sig tvåspråkig. Resultaten om informanternas språkliga identifikation visar att även om de bedömer sina språkkunskaper med goda vitsord kunde endast två av dem identifiera sig som tvåspråkiga. (Karjalainen 2014: 68f.)

Det finns skillnader i informanternas språkliga beteende i olika språkmiljöer. De som kom från språkmiljö 1 (tvåspråkig med finskspråkig majoritet) och språkmiljö 3 (enspråkigt finsk med en liten svenskspråkig minoritet) använder frekvent finska medan de som kommer från språkmiljö 2 (tvåspråkig med svenskspråkig majoritet) knappt använder finskan. Alla informanter talar svenska med kärnfamiljen och tre av fyra i den finskdominerande språkmiljö och den finskspråkiga miljön använder finska även med sina släktingar och bekanta. (Karjalainen 2014: 69)

Resultater från tidigare forskningar förstärker min egen vilja och motivation att forska tvåspråkighet. Det är intressant hur det kommer fram olika åsikter mellan informanterna i Karjalainens fallstudie, till exempel att endast två av informanterna kunde identifiera sig som tvåspråkiga. Tvåspråkighet är inte något som har tydliga och klara kriterier, utan den varierar mellan individer och är därför ett intressant ämne att forska. Det även visar sig, att tvåspråkighet är inkopplad med var och ens identitetskänsla.

1.1. Syfte

Syftet med min kandidatavhandling är att forska hur tvåspråkiga människor identifierar sig och hur de själv definierar tvåspråkighet. Jag vill få mera information av hur tvåspråkighet definieras i böcker. Jag analyserar data som jag har samlat in med hjälp av en enkät.

Mina två forskningsfrågor är följande:

- 1) Hur definierar informanterna begreppet *tvåspråkighet*?
- 2) Identifierar informanterna sig själva som tvåspråkiga? Varför, varför inte?

Jag har skrivit enkätsfrågorna både på finska och på svenska och med det sättet gett en chans för informanterna att välja vilket språk de svarar på. Det blir intressant att se hur många svarar på svenska och hur många på finska.

Jag har två olika hypoteser: 1) informanterna definierar tvåspråkighet enbart genom funktion och 2) alla deltagare lever i en situation där de byter språk beroende på situation, till exempel att man talar ett språk endast med familjen och det andra språket på arbetsplatsen.

När jag ställde samma fråga för mig själv om hur tvåspråkighet kan definieras, var funktionsdefinitionen den första jag tänkte på och på det sättet formulerade jag min första hypotes. Den andra hypotesen grundar sig till att jag inte kunde komma på något annat sätt att använda sina två språk, alltså att det måste vara så, att alla informanter lever i en diglossisk situation och använder det ena språket till exempel i arbetslivet och det andra hemma med sin familj. Jag argumenterar min hypotes genom att jämföra den till mitt eget liv. Jag som tvåspråkig är tvungen att använda mina två språk i olika situationer med olika människor.

1.2. Metod och material

Valet av metoderna var enkelt eftersom materialet var litet. På enkäten finns det öppna frågor som möjliggör att studera attityder till tvåspråkighet. I denna studie används alltså kvalitativa metoder och arbetsmetoden var deduktivt. Kvalitativa metoder ger en fördjupad bild av materialet och den används då materialet är mindre jämfört till kvantitativa metoder,

som därefter fungerar bättre vid större material som har räkningsbart data (Boyd & Ericsson 2015: 18). Metodval inom sociolingvistik hänger samman med syftet: vad man vill undersöka och vad studien är och man kan välja mellan kvantitativa eller kvalitativa metoder och arbeta deduktivt eller induktivt. Valet mellan kvantitativ och kvalitativ metod påverkar både på insamlingsmetoder och analysmetoder man använder. (Boyd & Ericsson 2015: 18)

Deduktiv metod är en forskningsmetod där man formulerar hypoteser och forskningsfrågor av tidigare teorier och forskning (Boyd & Ericsson 2015: 19). Vidare kan dessa hypoteser testas med att jämföra dem med observationerna. Induktiv metod är en forskningsmetod som börjar i datan och då försöker analytikern hitta mönster som kan användas till att formulera hypoteser och nya teorier. (Boyd & Ericsson 2015: 19)

I denna fallstudie analyseras enkätssvar. Att samla in material med hjälp av en enkät används inom sociolingvistik för att få information om hur språkliga fenomen hänger samman med diverse sociala kategorier (Norrby & Nilsson 2015: 38f.). En enkät kan sikta in sig på att undersöka bruk eller attityder till det sociolingvistiska fenomen studien handlar om. Enkätfrågorna kan behandla något eller flera av följande områden: respondentens beteende, uppfattningar, kunskaper, attityder och attribut. (Norrby & Nilsson 2015: 38)

Jag hittade alla informanterna bland mina bekanta som jag vet är tvåspråkiga eller har en tvåspråkig bakgrund. Det finns sammanlagt fem enkätssvar och enkäten finns som bilaga. Jag kom överens om att jag skickar enkäten via e-post till alla deltagare eftersom de lever i olika delar av Finland. Jag skickade enkäten till var och en separat för att inte avslöja vilka andra ska också vara med i studiet. När de hade svarat på frågorna skickade de svaren tillbaka till mig. Materialet samlades in under våren 2021.

Innan jag fick skicka enkäten fyllde jag i en formulär om GDPR-bruk och skickade den till universitetet. GDPR (General Data Protection Regulation) betyder allmän dataskyddsförordning och den reglerar behandling av personuppgifter (Dataombudsmannens byrå u.å.). Efter att jag hade skickat formulärerna om dataskyddsförordning till universitetet skickade jag enkäten och två separata formulär till informanterna varav den ena innehöll information om studiet till en deltagande informant och den andra var en så kallad samtycke som informanterna skulle skriva under och skicka tillbaka till mig.

Varje informant presenteras under sin egen mellanrubrik och exempel numreras som exempel 1, 2 och så vidare. Enkätssvaren ska bevaras tills avhandlingen är färdig och efteråt

ska dem raderas. Alla informanter är anonymiserade och i analysen använder jag ordet *hen* i stället för hon eller han för att inte avslöja kön.

Jag kommer att leta efter motsvarigheter eller nya definitioner till tvåspråkighet som jag kommer att jämföra med teorier i följande kapitel. Jag har en hypotes, att informanterna kommer att definiera tvåspråkighet mest genom funktion: funktionsdefinitionen enligt Tove Skutnabb-Kangas innehåller frågan om vad man gör med språken, till vad man använder eller kan använda språken (Skutnabb-Kangas 1981: 84). Jag tror, att alla informanterna lever i en diglossisk situation där de använder sina språk under olika omständigheter.

2. SPRÅK, MODERSMÅL OCH TVÅSPRÅKIGHET

Det är viktigt att definiera först vad språk och modersmål är. De är de mest centrala begreppen i min avhandling och i följande kapitel presenterar jag teorier kring dem.

2.1. Språk – Vad är det?

Språk är något som finns överallt utan att vi ens tänker på det så mycket. Språk är inte bara ett kommunikationsverktyg, utan det är något man talar om, något man bedömer och något man kan använda för att bygga sociala relationer (Piippo & Vaattovaara & Voutilainen 2016: 9). Enligt Per Linell har språket tre olika funktioner. Den första kallas för *interindividuell funktion*, som står för kommunikation mellan människor. Den andra kallas för *intraindividuell funktion*, som betyder människans kommunikation inom sig själv, och den tredje heter *gruppsammanhållande funktion*. (Linell 1982: 21f.) Enligt Linell gäller gruppssammanhållande funktion tillhörighet till någon grupp och hur i samspel med andra människor kan ens sociala identitet och självförtroende utvecklas. (Linell via Einarsson 2013: 105)

Enligt Tove Skutnabb-Kangas (1981:11) är språket det band vi har med människor. Ju längre bort vi kommer från vår fysiska närhet desto mer beroende blir vi av språket. Språket är ett verktyg och ett system av symboler, som möjliggör att vi kan beskriva både den yttre världen och den verkligheten som omger oss, våra egna inre världar och verkligheter samt förhållandet mellan dessa två. Språket får sin betydelse för att det både inlärs och används socialt med andra människor. (Skutnabb-Kangas 1981: 11f.)

2.2. Modersmål

I denna avhandling används begreppet *modersmål* eftersom jag har märkt att det ordet används mera i jämförelse med begreppet *förstaspråk*. I för sig beskriver ordet *modersmål* inte nutidens attityder om vem som lär barnet sitt första språk.

Var och en av oss har något *modersmål*, också kallad *förstaspråk*, något som vi har lärt oss redan från barn. Den som lär barnet sitt första språk behöver dock inte vara barnets moder. Skutnabb-Kangas beskriver, att det kan uppfattas som ”den person som först etablerar ett regelbundet, långvarigt språkligt kommunikationsförhållande med barnet”. (Skutnabb-Kangas 1981: 22)

Enligt Tove Skutnabb-Kangas (1981:21f.) är modersmålets mest populära kriterier följande: 1) det språk som man tänker på, 2) det språk man drömmer på och 3) det språk som man räknar på. Alla dessa kriterier är lite dåliga eftersom man kan lära sig efter att en tid ha levt på ett område där det talas ett nytt språk (Skutnabb-Kangas 1981: 21f.).

Skutnabb-Kangas använder fyra kriterier för att definiera modersmålet och den första är *ursprung*. Ordet *mor* ingår i uttrycket modersmål och den uppfattas som ”det språk som modern talar” (Skutnabb-Kangas 1981:22). Strukturerna i samhället, enskilda familjer och könroller ändras och det behöver inte vara ens mor som lär språket. Suzanne Romaine tar upp ett exempel i sin bok *Bilingualism* (1995:20) från Sydafrika, där man har hittat vita spädbarn som växer upp med en zulu-talande barnpassare. Barnen lär sig först zulu, innan de lär sig engelska eller afrikaans (Romaine 1995:20). Därför kan begreppet modersmål inte förklaras som ”det språket som barnet lär sig först”.

Det andra kriteriet kallas för *kompetensdefinitionen*. Enligt det är modersmålet ”det språk som man behärskar best”. Tyvärr ger denna definition inte heller ett entydigt svar på frågan om modersmål, för i denna allt mer internationella världen vi lever i finns det många som till exempel får sin utbildning på ett helt annat språk än sitt modersmål (Skutnabb-Kangas 1981: 22f). Romaine nämner i sin bok *Bilingualism* ett folkminne av George Saunders, som uppfostrade sina barn med två språk, tyska och engelska. Han själv talade tyska och sin fru talade engelska med barnen. Saunders hade frågat sin son att vad som är hans modersmål och sonen hade svarat, att engelska är sitt modersmål och tyska sitt fadersmål. (Romaine 1995: 19f.)

Det tredje kriteriet gäller språkets *funktion*, ”det språk som hon/han använder mest”. Orsaken till att detta passar inte som en definition till modersmål är att man blir oftast tvungen att använda ett annat språk inom olika domäner. Man kan använda något annat språk till exempel på sin arbetsplats utan att behöva behärska språket bra eller utan att det ens är ens första språk (Skutnabb-Kangas 1981: 23). Det finns ett fenomen som kallas för *diglossi* som enligt Sally Boyd och Stina Ericsson (2015: 241f.) är ett tillstånd i språksamfund där två

språkvarieteteter, ibland två språk, används under längre tid i komplementära funktioner inom samhället.

Det sista kriteriet är *attityd*, ”det språk som man identifierar sig med”. Det betyder att modersmål skulle vara det språket man har genom socialisationsprocessen tillägnat sig sin grupps normer och värdesystem med. Språket innehåller en hel del kultur och traditioner och ger därmed individen en identitet som binder en till ingruppen och samtidigt skiljer en från andra referensgrupper, med språket som en gränsbevarande instrument. Denna socialiseringsprocess sker med hjälp av språk och kommer därför att utgöra en symbolisk representation för gruppen. En identifikation med ett språk blir då också en symbolhandling. (Skutnabb-Kangas 1981: 23)

Om ett barn utvecklar två språk i sin tidiga barndom kan barnet ses ha två första språk, och begreppet *modersmål* blir då ologisk (Einarsson 2004:87).

2.3. Tvåspråkighet

Skutnabb-Kangas konstaterar (1981: 84), att det inte finns någon allmän definition av tvåspråkighet eftersom det finns lika många definitioner som det finns forskare inom ämnet. Det finns många frågor gällande tvåspråkighet, som till exempel vem kan kallas för eller hur kan man bli tvåspråkig. Nedan jämför jag Tove Skutnabb-Kangas och Jan Einarssons teorier till varandra.

Skutnabb-Kangas använder samma kriterier för tvåspråkighet som vid modersmål. Ur kriteriet ursprung är den tvåspråkig, som har lärt sig två språk i familjen av infödda talare eller har använt två språk parallellt som kommunikationsmedel redan från barndomen. Enligt kompetenskriteriet är den tvåspråkig, som behärskar två språk fullständigt eller behärskar två språk som en infödd talare. Enligt funktionskriteriet kan en som använder eller kan använda två språk i de flesta situationerna vara tvåspråkig, och enligt attitydskriteriet är den som identifierar sig som tvåspråkig en tvåspråkig person. (Skutnabb-Kangas 1981: 94)

Einarsson tar upp i sin bok *Språksociologi* (2004), att inläring av två språk kan ske under olika omständigheter. Till exempel i Sverige har en del svenskar lärt sig franska i skolan och sådan inläring kallas för *kulturell inläring*, vilket brukar också kallas för *främmande*

språk. Kulturell inläring skiljer sig från *naturlig inläring* med att naturlig inläring sker i språkets naturliga miljö, även om detta skulle hända genom undervisning. Naturligt inlärd språk kallas för *andraspråk*. (Einarsson 2004: 88)

Både Skutnabb-Kangas (1981: 94), och Einarsson (2004: 91) talar om parallellt inlärd språk. Tvåspråkiga barn kan enligt Einarsson utveckla de båda språken parallellt, och då kallas inlärningsprocessen för *simultan inläring*. Barn kan även börja utveckla det ena språket före det andra, och då kallas denna språkinlärningsprocess för *successiv inläring* (Einarsson 2004: 91). Inlärningsprocessen är simultant, om barnet har börjat utveckla båda språken före tre års ålder (MacLaughlin 1984: 10).

Skutnabb-Kangas talar om delvis liknande slag av tvåspråkighet som Einarsson. Det första kallar hon för *naturligt tvåspråkiga*, sådana som har lärt båda språken utan formell undervisning i sin dagliga miljö och oftast redan från ett lågt ålder. Skälen kan vara *interna familjeskäl*, att föräldrarna talar olika språk, eller *externa samhällsskäl*, att omgivningen talar ett annat språk än familjen. (Skutnabb-Kangas 1981: 97) När Einarsson säger att kulturell inläring (2004: 88) är att få ett främmande språk i skolan, talar Skutnabb-Kangas om två separata begrepp, *skoltvåspråkighet* och *kulturell tvåspråkighet*. Skoltvåspråkighet är att man blir eller är tvåspråkig genom formell skolundervisning av främmande språk, och kulturell tvåspråkighet är något som vuxna lär sig till exempel för sitt arbetes skull. Hon påstår, att skoltvåspråkighet är inget livsviktigt, utan ett "extra plus" (Skutnabb-Kangas 1981: 97).

3. MATERIAL OCH ANALYS

I denna kapitel behandlar jag de enkätssvar informanterna gav i enkätundersökningen. Det blev sammanlagt fem personer som deltog och deltagarna har jag anonymiserat. Jag har nämnt informanterna som informant 1, informant 2 och så vidare. Jag hade två krav gällande valet av informanterna och dessa var att de ska vara myndiga (över 18 år) och ha en tvåspråkig uppväxt med språken svenska och finska.

Jag hade två forskningsfrågor jag ville få svar på: 1) Hur definierar informanterna begreppet tvåspråkighet?, och 2) Tycker de själv att de är tvåspråkiga? Varför, varför inte? Jag hade två olika hypoteser: att alla informanter definierar tvåspråkighet genom funktion och de lever i en diglossisk situation, alltså att de byter språk beroende på omständigheterna. Jag var även nyfiken om språkval; hur många kommer att svara på svenska respektive finska.

Informanterna är från olika delar av Finland och de har mycket olika bakgrunder. Jag har delat dem i sina egna kapitlar där jag presenterar dem noggrannare en efter en. Jag har plockat upp de mest centrala svaren de gav på enkäten och jämfört svaren till varandra. I slutet finns det en sammanfattning av resultaten. Översättningarna är mina egna.

3.1. Informant 1

Informant 1 talade enbart svenska i sin barndom. Nuförtiden använder hen finska och svenska dagligen och rätt ofta även engelska. Informant 1 beskriver olika språkanvändningssituationer i exempel 1.

Exempel 1: ”För det mesta använder jag finska med maken, vänner och när jag har ärenden till myndigheter. Svenska talar jag med mina barn och ett fåtal svenskatalande vänner.”

Hens officiella språk i befolkningsregistret är svenska men hen sköter ärenden på finska trots det. Om det var möjligt att vara officiellt tvåspråkig i befolkningsregistret skulle hen gärna annonsera sig själv som tvåspråkig som sköter ärenden på finska.

I exemplet nedan motiverar informant 1 sin tvåspråkighet.

Exempel 2: ”Jag är född i Sverige till en svensk far och en finsk mor. Vi talade bara svenska i mitt barndomshem men när vi sen flyttade till Finland 1981 så lärde jag mig också finska. Jag behärskar alltså båda språken och har tack vare dessa fått jobb inom olika branscher.”

Till frågan om vad är tvåspråkighet ger informant 1 svar i exemplet nedan:

Exempel 3: ”Att man har två språk som man vuxit upp med och lärt sig behärska.”

3.2. Informant 2

Informant 2 använde både svenska och finska i sin barndom och fortsätter att använda dem nu som vuxen. Informant 2 beskriver olika situationer där hen byter språk på följande sätt:

Exempel 4: ”Ystävien kanssa suomea ja perheen kanssa suomea tai ruotsia riippuen kenen kanssa keskustele.”

(Jag talar finska med mina vänner och finska eller svenska med min familj beroende på vem jag diskuterar med.)

I befolkningsregistret hade hen först svenska som sitt modersmål men bytte det sedan till finska. Om det var möjligt skulle informant 2 annonsera sig själv som tvåspråkig till befolkningsregistret. Hen kommenterade att det inte skulle göra någon skada att vara officiellt tvåspråkig.

Informant 2 svarade till enkätsfråga nummer 6a ”svårt att säga” vilket är intressant jämfört med hens svar i exempel 5 nedan:

Exempel 5: ”Kahta kieltä osaavana koen itseni kaksikieliseksi, mutta ruotsia ei tule käytettyä aivan niin paljoa päivittäin kuin taas suomea.”

(Som en person som kan två språk upplever jag mig själv som tvåspråkig, men svenska använder jag inte lika mycket dagligen jämfört med finska.)

Informant 2 beskriver vad tvåspråkighet är i exempel 6 nedan:

Exempel 6: ”Ihminen, joka osaa jo pienestä pitäen kahta kieltä”

(En människa, som har lärt sig två språk redan som barn).

Svaren som informant 2 har gett är lite kontroversiella eftersom det är tydligt att hen passar in i sin egen definition om tvåspråkighet.

3.3. Informant 3

Informant 3 berättar, att hen talade svenska ända upp till elva års åldern och efter det byttes hemspråket till finska.

Exempel 7: ”Varhaislapsuudessa aina 11:een ikävuoteen saakka ruotsia, jonka jälkeen kotikieli vaihtui suomeksi.”

(I min tidiga barndom använde jag svenska ända upp till elvaårs åldern och efter det byttes hemspråket till finska.)

Hen talar svenska med sin andra förälder som lever i Sverige. Som vuxen använder hen både finska och svenska.

Exempel 8: ”Perheen kanssa käytän kahta kieltä (suomi-ruotsi) kuten myös työpaikalla. Työssä on joitain kollegoja joiden kanssa puhun ainoastaan ruotsia. Ystävien kanssa puhun suomea ja ruotsia. Suomen virastoissa asioin suomen kielellä ja käydessäni ruotsissa käytän asiointikielenä ruotsia.”

(Med familjen använder jag två språk (finska-svenska) liksom på arbetsplatsen. På arbetsplatsen finns det några kollegor vilka jag talar enbart svenska med. Jag talar finska och svenska med mina vänner. Vid finska byråer sköter jag ärenden på finska och när jag besöker Sverige använder jag svenska som mitt ärendespråk.)

I befolkningsregistret har informant 3 annonserat svenska som sitt modersmål. Till frågan om hen skulle vilja vara officiellt tvåspråkig i befolkningsregistret tycker informant 3 att det spelar ingen roll, men att tvåspråkighet dock är en exakt definition av sin språkliga identitet.

Exempel 9: ”Kaksi- ja monikielisyys on ihmisen kielellisen identiteetin tunnistamisesta kiinni; jos koen olevani kaksikielinen, niin olen kaksikielinen.”

(Två- och flerspråkighet har med ens egen språkliga identitet att göra; om jag upplever mig själv som tvåspråkig, då är jag tvåspråkig.)

I exempel 9 ser man att informant 3 anser att tvåspråkighet hänger samman med ens omfattning om sin språkliga identitet och det räcker om man själv identifierar sig som tvåspråkig.

3.4. Informant 4

Informant 4 berättar att finska är sitt modersmål men upplever att svenska språket är viktigare eftersom hen har vuxit upp i Sverige och gått i skola där. Informant 4 väänner talar svenska och hen har aldrig studerat finska i skolan.

I exemplet nedan beskriver informant 4 olika språkbrukssituationer.

Exempel 10: ”Mieheni kanssa puhun suomea. Tyttäreni kanssa ruotsia. Siskon kanssa sekaisin ruotsia ja suomea. Työssä puhun suunnilleen yhtä paljon molempia kieliä. Ystävien kanssa puhun sitä kieltä mitä hän puhuu. Kelaan olen ilmoittanut kieleksi suomen, mikäli tulee ongelmia sen kanssa, mieheni auttaa ymmärtämään.”

(Jag talar finska med min man. Svenska med min dotter. Med min syster talar jag blandat både svenska och finska. På arbetsplatsen talar jag båda språken ungefär lika mycket. Med mina väänner talar jag det språk som de talar. Jag har informerat finska som mitt ärendespråk till FPA, men om jag har problem med det så hjälper min man att förstå.)

Hen upplever sig som tvåspråkig och tycker att man är tvåspråkig när man behärskar båda språken flytande.

Exempel 11: ”Kaksikielisyys on sitä, että hallitsee molemmat kielet hyvin.”

(Tvåspråkighet betyder att man kan båda språken bra.)

3.5. Informant 5

Informant 5 berättar att hen har använt både finska och svenska i sin barndom. Båda föräldrarna talade enbart svenska under hens tidiga barndom, men senare började hen tala finska med sin far och svenska med sin mor.

Exempel 12: ”Lapsuudessani olen käyttänyt sekä ruotsia, että suomea. Varhaislapsuudessa molemmat vanhemmat puhuivat minulle ainoastaan ruotsia.”

(I min barndom har jag använt både svenska och finska. I min tidiga barndom talade båda föräldrarna enbart svenska.)

Hen gick i en finskspråkig daghem men grundskolan gick hen på svenska. Lite senare flyttades hen till finskspråkig undervisning. Informant 5 säger att som vuxen använder hen både finska och svenska, beroende på omständigheterna.

Informant 5 har finska som sitt officiella språk i befolkningsregistret. För hen skulle det inte vara så viktigt att vara tvåspråkig i befolkningsregistret, men att det skulle kunna vara kul och vid vissa situationer även nödvändigt. Hen upplever sig som tvåspråkig och motiverade sitt svar på följande sätt:

Exempel 13: ”Koen olevani kaksikielinen, sillä hallitsen molemmat kielet. Olen käyttänyt molempia kieliä koko elämäni ja pystyn vaihtelemaan kieliä jopa kesken lauseen. Minulla ei ole ongelmia lukemisen tai kirjoittamisen kanssa kummallakaan kielellä. Koulukielenä käytän mieluiten ruotsia, sillä se on alkuperäinen koulukieleni. Jotkut asiat on helpompi ilmaista suomeksi, kun taas tietyt asiat tulevat luonnollisemmin ruotsiksi.”

(Jag upplever mig själv som tvåspråkig eftersom jag behärskar båda språken. Jag har använt båda språken i hela mitt liv och jag kan byta språk till och med mitt i mellan i en sats. Jag har inga problem med att läsa eller skriva på båda språken. Som skolspråk använder jag helst svenska, för det är mitt originala skolspråk. Vissa saker är lättare att uttrycka på finska, medan vissa saker kommer mer naturligt på svenska.)

Tvåspråkighet för informant 5 betyder att man behärskar båda språken lika bra.

Exempel 14: ”Mielestäni kaksikielisyys on sitä, että hallitsee molemmat kielet. Kieliä tulee käytettyä useasti ja monipuolisesti”.

(Jag tycker, att tvåspråkighet är att man behärskar båda språken. Språken blir användna ofta och på ett mångsidigt sätt.)

Informant 5 beskriver olika situationer i vilka hen använder olika språk i exempel 14 nedan.

Exempel 15: ”Äitini, ruotsalaisten kavereideni ja sukulaisten kanssa puhun ruotsia, mutta koko perheen kesken puhumme suomea. Työpaikkani on Suomen puolella, joten työkielenä käytämme suomea. Ruotsissa töissä ollessani työkieli saattoi vaihdella ruotsista suomeen aina silloin tällöin riippuen työkavereiden kielitaidosta. Suomessa asioidessani käytän suomea asiointikielenä, sillä miellän sen vain helpompana puhua suomea suomalaisten kanssa. Itselleni ei ole mitään merkitystä kumpaa kieltä puhutaan, joten vaihtelen sitä kanssapuhujani mukaan. Taas Ruotsissa asioidessani puhun ruotsia.”

(Jag talar svenska med min mamma, med mina svenska vänner och med mina släktingar men med min familj talar vi finska. Min arbetsplats ligger i Finland så då använder vi finska som arbetsspråk. När jag arbetade i Sverige kunde arbetsspråket ibland variera från svenska till finska beroende på arbetskollegornas språkkunskaper. I Finland använder jag finska eftersom jag tycker det är mycket lättare att använda finska med finnlänningar. För mig spelar det ingen roll vilket språk som används, så jag byter språk enligt den jag talar med. När jag sköter ärenden i Sverige talar jag svenska.)

Språkbruk tycks vara en viktig del i tvåspråkigheten för informant 5, precis som man kan läsa mellan raderna i svaren informant 2 har gett.

4. RESULTAT

Min hypotes om att informanterna skulle definiera tvåspråkighet enbart genom funktion upphävades. Funktionskriteriet kom upp vid informant 2 och 5 svar, men för det mesta definierades tvåspråkighet genom ursprung och kompetens. Informant 2 tog upp funktionskriteriet indirekt vid frågan om hen upplever sig tvåspråkig i exempel 4, men inte vid frågan om tvåspråkighetens definition. Informant 5 nämnde funktion i exempel 12 där hen säger att hen har använt båda språken i hela sitt liv, och vid exempel 14 som gäller tvåspråkighets definiering. Informant 3 tycker att tvåspråkighet har med identitetskänslan att göra.

Informant 1, informant 2 och informant 5 definierar tvåspråkighet genom ursprungskriteriet, alltså att man är tvåspråkig då man har vuxit upp med två språk. Informant 1, informant 4 och informant 5 definierar tvåspråkighet genom kompetens, att man behärskar två språk bra. Här måste jag påpeka, att två informanter (informant 1 och 5) kombinerade ursprung och kompetens i sina svar. Informant 3 var den enda som definierade tvåspråkighet med attitydskriteriet.

Alla informanter identifierar sig som tvåspråkiga. Informant 1 i exempel 3, informant 2 i exempel 6 och informant 5 i exempel 13 motiverade sina svar genom ursprung. Informant 1 i exempel 6, informant 4 i exempel 11 och informant 5 i exempel 14 definierar tvåspråkighet genom kompetens och informant 3 i exempel 9 genom attitydskriteriet. Informant 1 och informant 5 använde två kriterier i tvåspråkighetens definiering, ursprung och kompetens.

Informant 2 svarade på enkätsfråga nummer 6a "Upplever du dig själv som tvåspråkig?" "Svårt att säga", vilket var intressant jämfört med hens definition om tvåspråkighet i exempel 6. Hen motiverade sitt svar med att eftersom hen kan två språk är hen tvåspråkig, men att hen använder det ena språket mindre än det andra, finska mer än svenska i exempel 5.

Enligt resultaten håller min andra hypotes: alla informanter byter eller använder olika språk beroende på situationen och vem de talar med. Informant 4 i exempel 10 och informant 5 i exempel 14 berättar, att de byter språk efter den de talar med. Däremot beskriver informant 1 i exempel 1, att hen använder finska med sin make, med sina vänner och när hen sköter ärenden med myndigheter, men svenska med sina barn och fåtal svenskatalande vänner. Liknande situation gäller hos informant 2 som beskriver att hen talar finska med sina vänner och svenska med sin familj beroende på vilken familjemedlem som hen talar med.

Informant 3 har också samma situation att hen talar både svenska och finska med sin familj, med sina vänner och på arbetsplatsen som syns i exempel 8.

Enkäten var skriven på både finska och svenska, för jag ville se, hur många av informanterna väljer svenska över finska. En oväntad resultat var att bara en ända informant, informant 1 svarade på svenska och alla andra på finska, med sidoreplik att informant 3 svarade på svenska på sista frågan när annars var svaren skrivna på finska. Detta är speciellt intressant när man jämför detta med informanternas ursprung, för i gruppen som svarade på finska finns det sådana som har vuxit upp i Sverige och/eller använt svenska hemma.

Resultaterna i denna fallstudie visar, att det finns olika sätt att definiera tvåspråkighet och hur det kan göras varierar hos tvåspråkiga individer beroende på deras åsikter.

Något som förvånade mig var att det var bara en informant som använde attitydskriteriet som definiering till tvåspråkighet. Jag hade väntat mig att det kunde ha kommit upp i flera svar. Annars är jag nöjd att jag fick svar på mina forskningsfrågor.

5. SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Redan i början av kandidatavhandlingen visste jag att jag ska göra min avhandling i en form av en studie, och att informationen ska jag samla in med hjälp av enkät. Om urvalet hade varit större hade jag säkert ordnat det så att enkäten hade funnits på nätet.

Jag valde tvåspråkighet som mitt ämne eftersom det kändes naturligt då jag själv är tvåspråkig. Jag ville ta reda på, hur tvåspråkighet kan forskas och vilka slags teorier det finns kring den. Förut hade jag inte tänkt så mycket på tvåspråkighet och dess definiering, och för mig var det bara något som sker: att man antingen är eller inte är tvåspråkig och att dess definiering kanske har något med språkanvändningen att göra. Innan jag hade tagit reda på bland annat Tove Skutnabb-Kangas kriterier till tvåspråkighet, visste jag inte, att jag hade redan definierat tvåspråkighet med attityds- och funktionskriteriet.

Efter jag hade skrivit teoridelen hade jag någon slags bild om vad jag ska fråga och vad jag vill ta reda på. Studiets slutliga form bearbetades därpå ju mera saker kom upp. Ibland undrade jag, om jag hade tillräckligt med frågor, men som tur lyckades analysen rätt bra jämfört med tiden och resurser jag hade på mig. Resultaterna var mycket intressanta och trevliga att gå genom och jag lärde mig nya saker, till exempel att det finns två olika språkinlärningsprocesser. Detta hjälpte mig som förälder också, för nu vet jag ungefär vad som är det bästa sättet att lära min lilla dotter två språk. Hon kommer att lära sig två språk här hemma, svenska genom mig och finska genom sin pappa.

Trots att källorna jag använde var rätt gamla, vissa nästan fyrtio år, innehöll de saker som stämmer fortfarande. Denna studie ger ingen universal bild av hur tvåspråkiga identifierar tvåspråkighet, eftersom det var bara fem personer som deltog och detta påverkar på om resultaten kan generaliseras. Vad min avhandling ger till sociolingvistik är dock mer data om tvåspråkighet och kanske förstärkning till teorier kring det. Slutligen säger jag, att ingen är perfekt tvåspråkig och det är omöjligt att kunna två språk lika bra, för det är något som inte kan räknas eller mätas på något sätt.

6. LITTERATURFÖRTECKNING

Boyd, Sally & Ericsson, Stina: Sociolingvistik i praktiken – inledning. I: Sociolingvistik i praktiken, red. Boyd, Sally & Ericsson, Stina. Studentlitteratur AB, Lund.

Dataombudsmannens byrå, u.å.: EU:s dataskyddsförordning. [Citerat 27.8.2021] Tillgänglig: <<https://tietosuoja.fi/sv/gdpr-sv>> .

Einarsson, Jan, 2013: Språket och språkarna. Studentlitteratur AB, Lund.

Einarsson, Jan, 2004: Språksociologi. Studentlitteratur, Lund.

Justitieministeriet, u.å: Finska och svenska språket. [Citerat 16.10.2020] Tillgänglig: <<https://oikeusministerio.fi/sv/finska-och-svenska-spraket>> .

Karjalainen, Hanna-Mari, 2014: Språklig identitet, finska som andraspråk och dess användning. En fallstudie av svenskspråkiga ungdomar i olika språkmiljöer i Finland. Pro gradu- avhandling, Uleåborgs universitet [Citerat 7.11.2020]. Tillgänglig: <<http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201409021808.pdf>> .

Linell, Per, 1982: Människans språk. En orientering om språk, tänkande och kommunikation. 2 uppl. Gleerup, Malmö.

MacLaughlin, Barry, 1984: Second-Language Acquisition in Childhood: Volume 1. Preschool Children. Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum.

Morris, Mia & Korpiaakko-Huuhka, Anna-Maija, 2009: Kaksikielisten vanhempien kielten käyttö lapsille suunnatussa puheessa: neljä tapaustutkimusta. I: Puhe ja kieli. [Citerat 20.2.2021] Tillgänglig: <<https://journal.fi/pk/article/view/4790/4488>> .

Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, u.å.: Anmälan av barnets namn. [Citerat 16.10.2020]. Tillgänglig: <<https://dvv.fi/sv/anmalan-av-barnets-namn>> .

Norrby, Catrin & Nilsson, Jenny, 2015: Enkät. I: Sociolingvistik i praktiken, red. Boyd, Sally & Ericsson, Stina. Studentlitteratur AB, Lund.

Ohtamaa, Marjo, 2020: Tvåspråkiga föräldrars hemspråksval och dess bakgrunder. Biämneshandling, Uleåborgs universitet [Citerat 7.11.2020]. Tillgänglig: <<http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-202008212854.pdf>> .

Piippo, Irina & Vaattovaara, Johanna & Voutilainen, Eero, 2016: Kielen taju: Vuorovaikutus, asenteet ja ideologia. Art House, Helsinki.

Romaine, Suzanne, 1995: Bilingualism. Blackwell Publishing, second edition. Merton College, University of Oxford.

Skutnabb-Kangas, Tove, 1981: Tvåspråkighet. LiberLäromedel, Lund.

BILAGA

FIN: Hei! Olen toisen vuoden ruotsin kielen opiskelija Oulun yliopistosta ja teen kandidaatin tutkielmani tapaustutkimuksena kaksikielisyydestä. Tutkimukseni tarkoitus on selvittää, mitä kaksikielisyys on ja kuinka tutkimukseen osallistuneet sen kokevat. Lisäksi minua kiinnostaa tutkia, minkälainen rooli kaksikielisyydellä on identiteetin kehityksen kannalta.

Kerätty aineisto anonymisoidaan, mikä tarkoittaa, että tutkimukseen osallistuvien nimiä tai sukupuolta ym. henkilökohtaisia tietoja ei kerätä eikä julkaista lopullisessa työssä. Valmiissa tutkielmassa tutkimukseen osallistuneet tullaan nimeämään muodossa ”informantti 1, informantti 2” ja niin edelleen. Vastauksia ei myöskään luovuteta kolmannelle osapuolelle ja ne tuhotaan, kun tutkielma on hyväksytty. Valmiin ja julkaistun tutkielman saavat kaikki tutkimukseen osallistuneet lukea niin halutessaan.

Lomakkeen täyttämisestä: Lataa lomake omalle koneellesi, vastaa kysymyksiin ja lähetä täytetty versio sähköpostiini. Sähköpostiosoitteeni löydät alemmaa, ruotsinkielisen johdannon jälkeen.

Mikäli kysymyksiä herää, vastaan niihin mielelläni. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Suuret kiitokset etukäteen!

SVE: Hej! Jag är en andraårsstuderande från Uleåborgs universitet och jag gör min kandidatavhandling som fallstudie om tvåspråkighet. Syftet i min studie är att få information om tvåspråkiga människornas uppfattning om tvåspråkighet. Jag är också nyfiken på att undersöka tvåspråkighetens roll i identitetskänslan.

All information anonymiseras, dvs. ingen personlig information som t.ex. namn och kön samlas eller behandlas i studiet. I den slutliga, färdiga avhandlingen är informanterna nämnda i texten som ”informant 1, informant 2” och så vidare. Svaren kommer inte att utlämnas till tredje parter och svaren raderas efter avhandlingen är godkänd.

Att svara på enkäten: Ladda ner filen på din egen dator, fyll i och skicka den fyllda versionen till mig via e-post. Mina kontaktuppgifter hittar du nedan.

Om det dyker upp frågor svarar jag gärna på dem. Att delta i denna studie är frivilligt.

Tusen tack på förhand!

Med vänliga hälsningar,

Lina Pölkki

lina.polkki@student oulu.fi

(040 865 6439)

Kyselylomakkeen löydät seuraavalta sivulta. / Enkäten finns på nästa sida.

Voit vastata kysymyksiin suomeksi tai ruotsiksi. / Du kan svara på frågorna antingen på finska eller på svenska.

- 1) Mitä kieltä/kieliä olet käyttänyt lapsuudessasi? Vilken/vilka språk har du använt under ditt barndom?
- 2) Mitä kieltä/kieliä olet käyttänyt aikuisuudessa (yli 18v)? Vilken/vilka språk har du använt som vuxen (över 18 år)?
- 3) Kuvaile erilaisia kielenkäytön tilanteita. Esimerkiksi, mitä kieltä käytät perheen kanssa, työpaikalla, ystävien kanssa tai mitä kieltä käytät asiointikielenä eri virastoissa (esim. KELA, Poliisi jne.). / Beskriv olika situationer där du använder ett visst språk: vilket språk använder du hemma, på jobbet, med vänner eller när du utråder ärenden med myndigheter (t.ex. FPA, Polisen, osv.)
- 4) Suomessa voi ilmoittaa ainoastaan yhden äidinkielen väestörekisteriin. (Digi- ja väestötietovirasto 2020) Mikä on virallinen kielesi väestörekisterissä? / I Finland är det möjligt att annonsera endast ett språk som sitt modersmål till befolkningsregistret. Vad är ditt officiella språk enligt befolkningsregistret?
- 5) Jos se olisi mahdollista, haluaisitko olla väestörekisterissä kaksikielinen? Perustele muutamalla lauseella. / Om det vore möjligt, skulle du vilja annonsera dig själv som tvåspråkig till befolkningsregistret? Motivera med några satser.

6A) Koetko olevasi kaksikielinen? / Upplever du dig själv som tvåspråkig?

- a. Kyllä / Ja
- b. Ei / Nej
- c. En osaa sanoa / Svårt att säga

6B) Perustele muutamalla lauseella vastauksesi kysymyksessä 6A. / Motivera ditt svar på fråga 6A med några satser.

- 7) Miten määrittelisit omin sanoin käsitteen *kaksikielisyys*? / Hur skulle du själv beskriva begreppet *tvåspråkighet*?
- 8) Oletko huomannut, että ihmisillä olisi ennakkoasenteita kaksikielisyyttä kohtaan? Jos olet, niin millaisia? Kuvaile tilanteita muutamalla lauseella. / Har du märkt att andra människor skulle ha förhandsinställningar mot tvåspråkighet? Om du har märkt sådant, hur syns det? Beskriv dessa situationer med några satser.

9A) Onko sinulla lapsi/lapsia? / Har du barn?

a. Kyllä / Ja

b. Ei / Nej

9B) Jos vastasit *Kyllä*, mitä kieltä/kieliä puhut hänen/heidän kanssaan? / Om du svarade ja, vilken/vilka språk talar du med hen/dem?

9C) Jos vastasit *Ei*, niin haluaisitko lapsesi/lapsiesi olevan kaksikielisiä? Mitä kieltä/kieliä puhuisit lapsellesi/lapsillesi? / Om du svarade nej, skulle du lära dina barn ett annat språk? Vilken/vilka språk skulle du tala med dem?